

*Apunts a
contrallum*

L'abecé del cinema

J.C. Romaguera

En aquests últims anys i de la mà d'un grup heterogeni de cineastes, alguns dels quals han evidenciat un caràcter insubornable, incapaç d'ajupir-se davant de les modes, i una sinceritat aclaparadora, els extensos i complexos territoris del gènere documental han obert les seves portes al gran públic. Tampoc s'ha de negar l'efecte publicitari que han tingut, pel que fa al cinema de no ficció, les bufonades i pantomimes propagandístiques d'aquest nou messies del setè art que és Michael Moore, encara que segurament els efectes favorables no acabin de compensar la seva negativa herència com a cineasta tendencios i manipulador. Però deixant de banda aquesta mena d'individu, sangonera de la conjuntura, i al marge de la contínua presència de cineastes que arrosseguen un prestigi dins aquest tipus de cinema, com podria ser la del conegut José Luís Guerin, aquesta espècie de *boom* del documental ens ha permès descobrir cineastes fins aleshores insòlits, com Nicholas Philibert.

Nascut a Nancy, França, l'any 1951, cursà estudis de filosofia a la Universitat de Grenoble però no tardà a iniciar la seva trajectòria cinematogràfica, compartint tasques de direcció amb Gérard Mordillat, amb la realització de *La voz de su amo* (*La voix de son maître*, 1978). A continuació, i després de dirigir alguns curtmetratges, inicià el seu camí en solitari durant el qual sorgirien nou llargmetratges, entre els quals podem destacar *La ciudad Louvre* (*La ville Louvre*, 1990), *En el país de los sordos* (*Le pays des sourds*, 1992) i la més recent, i a partir de la qual se l'ha començat a conèixer, *Ser y tener* (*Être et avoir*, 2003). En aquesta última, el cineasta francès dirigeix la seva mirada a Saint-Etienne sur Usson, una petita província on hi ha una petita escola rural d'una única classe, impartida per Georges López, professor a punt de jubilar-se, i a la qual assisteixen un grup de dotze nens amb edats compreses entre quatre i dotze anys. Allà transcorren els dies al llarg d'un curs escolar, entre les explicacions a la classe, l'esbarjo i les seves habituals baralles, i allà és on Philibert instal·la el dispositiu cinematogràfic per tal de capturar la rutina diària d'un grup d'alumnes i el seu

professor i la seva relació amb el context geogràfic i social en què es mouen.

Cineasta que aposta per la senzillesa, que demostra una ètica compromesa amb el material que filma i que evidencia una actitud afable a través de la seva mirada, Philibert s'allunya radicalment d'algunes de les tendències que més acceptació popular i comercial te-

nen dins el gènere documental. D'aquesta manera ens trobem, per una banda, amb un cineasta que defuig de la pràctica del joc formalista i que es basa en la confecció de col·latges a partir de la mescla de materials de diversa procedència, i, per altra banda, amb un cineasta que s'allunya de l'exhibicionisme i l'onanisme que caracteritzen els tre-

Si seguim el principi ineludible que cal aplicar-li a qualsevol pel·lícula, i que consisteix a establir un doble diàleg amb la realitat que l'envolta i el cinema, és ben cert que Ser y tener hauria de ser de visió obligada, en la mesura que és una lliçó sobre l'educació dels nens —anàlisi concisa i precisa de la relació mestre-alumne— i una lliçó de cinema —de quina manera cal observar la realitat, quines actituds i distàncies cal adoptar-hi, com intervenir-hi—

balls de l'esmentat Michael Moore, Oliver Stone o Morgan Spurlock. *Ser y tener* és un documental d'observació i alhora interactiu —atenent a la classificació establerta per Bill Nichols—, de manera que es mou per les fronteres que delimiten la intervenció directa —allò que tan sàviament Guerin explica com “la posada en situació”— i la contem-

plació distant. S'estableix així un continu estira-i-arronsa per part d'un cineasta que busca passar desapercbut, sense intentar establir la ingènua i falsa sensació pròpia de la càmera oculta, però que va deixant suggerents i notables marques de dissimulada intervenció envers allò que filma. Seguint la màxima predicada per Jean Renoir, Philibert va

obrint portes a l'atzar sabent que, aquest, cal buscar-lo.

Assistint a la projecció de *Ser y tener*, l'espectador pot prendre consciència del laboriós i perllongat treball de rodatge i muntatge —més de 60 hores reduïdes a 104 minuts— que ha suposat un projecte encomiable i necessari com aquest. Hores i hores de filmació posteriorment seleccionades i engalzades per tal d'oferir un testimoni entranyable de les vides d'aquests joves alumnes —Alizé, Letitia, Jojo, Guillaume, Olivier, etc.— no només dins la seva escoleta sinó també dins l'àmbit familiar, on han de col·laborar en les tasques quotidianes com si fossin un adult més.

Tota una sèrie d'esdeveniments que són observats de manera transparent i completament honesta, a partir d'una aclaparadora senzillesa, però, a la vegada, amb una intensitat que aprofita l'afegit de ser extreta de la realitat per copejar l'espectador més sensible. I tan sols des d'aquesta modèstia i humilitat, que no busca evidenciar grans discursos ni explicitar reflexions grandiloqüents, es poden transmetre temes universals que pertanyen a qualsevol espectador. Fins i tot a un nen, perquè un dels punts al voltant del qual gira el discurs de la pel·lícula és el pas del temps, fenomen que afecta sobretot el professor, en el seu últim any dedicat a l'ensenyança, però també a alguns alumnes que han de donar el pas a l'ensenyança secundària, amb el conseqüent canvi de centre escolar.

Si seguim el principi ineludible que cal aplicar-li a qualsevol pel·lícula, i que consisteix a establir un doble diàleg amb la realitat que l'envolta i el cinema, és ben cert que *Ser y tener* hauria de ser de visió obligada, en la mesura que és una lliçó sobre l'educació dels nens —anàlisi concisa i precisa de la relació mestre-alumne— i una lliçó de cinema —de quina manera cal observar la realitat, quines actituds i distàncies cal adoptar-hi, com intervenir-hi—. Només d'aquesta manera es pot obtenir el resultat d'un testimoni valuós, un document revelador, en definitiva una bellíssima pel·lícula que implica l'espectador de manera lliure. Tan sols així es pot esperar la resposta emocionada quan el professor Georges López s'acomiada, definitivament, dels seus alumnes, xalestos perquè comencen les vacances. 🎬

Ser y tener.